

Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Religieuze ervaring

1 maximumscore 5

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een bruikbare definitie van religie 1
- drie problemen die zich kunnen voordoen bij het definiëren van religie 3
  - meerdere religieuze tradities;
  - religies met één, meerdere of geen goden;
  - niet elke religie kent de organisatiestructuur van een kerk.
- uitleg dat het vastleggen van de betekenis van religie kan leiden tot essentialisme: de verscheidenheid in tijd en plaats van religies valt niet onder één noemer te brengen 1

voorbeeld van goed antwoord:

- Mijn definitie van religie is: een georganiseerde en geïnstitutionaliseerde vorm van zingeving waarbij een hogere macht of opperwezen centraal staat 1
- Maar ik kan geen algemeen geldige definitie van religie geven omdat 3
  - er meer religieuze tradities dan alleen die van het Christendom zijn (is niet strijdig met mijn definitie);
  - er naast monotheïstische – Christendom, Jodendom en Islam – ook polytheïstisch tradities – Hindoeïsme – en zelfs tradities zonder God of opperwezen – Boeddhisme – zijn (wel strijdig in verband met het opperwezen);
  - religies niet kunnen worden geïdentificeerd met de organisatiestructuur van kerken, dat gaat alleen (ten dele) op voor het christendom (deels strijdig vanwege organisatie en institutionalisering).
- Het vastleggen van de betekenis van religie kan leiden tot essentialisme wanneer we alle geografische en historische verschillen in religies proberen onder één noemer te vangen; we kunnen slechts praten over religies in meervoud / De verschillende religies kennen wel een familiegelijkenis (zoals Wittgenstein dat noemt) maar geen essentie of wezenskern 1

Vraag	Antwoord	Scores
2	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een voorbeeld uit tekst 1: de religieuze ervaringen van mensen berusten op een werkelijkheid die buiten het bereik van de wetenschap ligt • een uitleg dat vanuit kentheoretisch perspectief wetenschap lijnrecht tegenover religie lijkt te staan: kennis bestaat per definitie uit opvattingen die redelijk kunnen worden gerechtvaardigd en bij religie is die redelijke rechtvaardiging onmogelijk 	<p>1</p> <p>1</p>
	<p>voorbeeld van goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het voorbeeld uit tekst 1: de religieuze ervaringen van mensen berusten op een werkelijkheid die buiten het bereik van de wetenschap ligt, en de psychiater kan ze niet helpen • Vanuit de kentheorie gezien gaat het erom welke bronnen je aanvoert voor kennisanspraken en welk gezag je ze toekent. Religieuze overtuigingen worden op een andere manier gerechtvaardigd dan de wetenschappelijke overtuigingen. In tegenstelling tot wetenschappelijke uitspraken hebben religieuze uitspraken geen feitelijk (maar bijvoorbeeld een metafysisch of moreel) karakter. Verdedigers van de rede benadrukken dan ook dat religieuze opvattingen niet redelijk gerechtvaardigd kunnen worden; verdedigers van de religie stellen juist dat de natuurwetenschappen niets van belang te zeggen hebben over religieuze beleving. Wat dat betreft staan ze dus lijnrecht tegenover elkaar 	<p>1</p> <p>1</p>
3	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat een uitleg aan de hand van tekst 2 waarom je religies vanuit ervarings- en zingevingsvragen kunt analyseren: religies geven antwoord op ervaring- en zingevingsvragen en het tot illusie verklaren van de werkelijkheid van deze ervaring is verloochening van de zin van het leven.</p>	
	<p>voorbeeld van goed antwoord:</p> <p>Religie kan vanuit ervarings- en zingevingsvragen worden geanalyseerd omdat zij ingaat op de grote vragen des levens en de ervaring of beleving daarvan. Dat zie je ook terug in het dagboekfragment van Wittgenstein. Hij voelde dat hij moest opstaan omdat God dat van hem eiste met de conditie dat zijn leven zinloos zou worden als hij niet gehoorzaamde. Als hij deze ervaring kon uitleggen als een illusie moest hij alle religie in hem voor een illusie verklaren en daarmee de zin van het leven verloochenen.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 4</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg van de ‘onherleidbaarheid van de menselijke ervaring’ volgens de fenomenologen: de alledaagse leefwereld van de mens is oorspronkelijk en kan niet op iets anders worden teruggevoerd • uitleg dat Gadamer en de latere fenomenologen kritisch tegenover het sciëntisme staan: kennis wordt pas mogelijk tegen een achtergrond van ervaringen en interpretaties; het sciëntisme ziet dit over het hoofd, met alle destructieve gevolgen van dien • Sciëntisme is het kritiekloze vertrouwen dat de wetenschap het richtsnoer is voor ethische, maatschappelijke en politieke vraagstukken • het standpunt van Merleau-Ponty óf Heidegger <ul style="list-style-type: none"> – Merleau-Ponty: in het sciëntisme is het denkende verstand losgemaakt van de wereld van ons gezonde verstand, de lichamelijke en de alledaagse ervaring. of – Heidegger: resultaat van wetenschappelijke instrumentele omgang met de werkelijkheid is ‘zijnsvergetelheid’, verlies van onmiddellijke harmonieuze contact met de natuur. 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p>voorbeeld van goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met de onherleidbaarheid van de menselijke ervaring bedoelen fenomenologen dat de alledaagse leefwereld van de ervaring opgevat moet worden als ‘oorspronkelijk’, onbemiddeld gegeven of logisch primair en dat die ervaring niet tot nog weer iets anders kan worden teruggevoerd • De kritiek op de wetenschappelijke rede vanuit de fenomenologie luidt dat we uit de wetenschappelijke rationaliteit geen richtlijnen voor het verlenen van betekenis aan het leven kunnen afleiden. Het kritiekloze vertrouwen dat we dit wel zouden kunnen wordt sciëntisme genoemd • Gadamer benadrukt de mogelijk destructieve kanten van wetenschap en technologie: de wetenschappelijke rede laat ons zien wat er allemaal kan, maar zegt niets over wat mag. Als de wetenschap dan toch als het richtsnoer voor ethische, maatschappelijke en politieke vraagstukken wordt gebruikt, gaat het mis • Merleau-Ponty ziet als de voornaamste beperking van wetenschappelijke kennis en het sciëntisme dat het denkende verstand is losgemaakt van de wereld van ons gezonde verstand en de lichamelijke van de alledaagse ervaring of • Heidegger beschrijft de ‘zijnsvergetelheid’: doordat we in wetenschap en technologie slechts instrumenteel en doelgericht met dingen of ‘zijnden’ omgaan, weten we niet meer wat het voor iets betekent om te bestaan of te zijn; we zijn het onmiddellijke harmonieuze contact met de natuur kwijtgeraakt waarin het niet gaat om redeneren en argumenteren maar om openstaan en afwachten 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
5	<p>maximumscore 4</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een uitleg waarom metafysische uitspraken volgens het pragmatisme betekenisloos zijn: metafysische uitspraken zijn betekenisloos omdat ze geen praktische gevolgen hebben • een uitleg waarom metafysische uitspraken volgens het logisch-positivisme betekenisloos zijn: metafysische uitspraken kunnen niet worden geverifieerd • een uitleg waarom morele uitspraken volgens het logisch-positivisme niet betekenisvol zijn: morele uitspraken kunnen niet worden geverifieerd • een uitleg waarom morele uitspraken volgens het pragmatisme wel betekenisvol zijn: morele uitspraken kunnen praktische gevolgen hebben en ons handelen beïnvloeden <p>voorbeeld van goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volgens het pragmatisme valt de betekenis van een uitspraak samen met de praktische gevolgen voor ons gedrag en onze waarneming. Metafysische uitspraken zijn volgens James betekenisloos omdat ze geen praktische gevolgen hebben • Het logisch-empirische verificatieprincipe stelt dat een uitspraak pas betekenisvol kan zijn wanneer deze kan worden getoetst aan onze ervaring en waarneming. Als metafysische uitspraken geen praktische gevolgen hebben kunnen ze dus ook volgens de logisch-positivisten niet betekenisvol zijn • Omdat morele uitspraken niet verifieerbaar zijn, zijn ze volgens de logisch-positivisten niet betekenisvol • Morele uitspraken kunnen ons handelen wel beïnvloeden en hebben dus wel praktische gevolgen. Kenmerkend voor de pragmatistische houding van James is zijn argument dat het denken van mensen onlosmakelijk verbonden is met hun handelen en dat de betekenis van een uitspraak samenvalt met zijn praktische gevolgen voor onze waarnemingen en ons gedrag 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
6	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het tweede punt van kritiek van Taylor op James: het collectieve religieuze leven is constitutief voor de individuele religieuze ervaring 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het gebruik door Taylor van Wittgensteins privétaal-argument: het gebruik van taal maakt individuele en innerlijke ervaringen mogelijk, niet omgekeerd 	2
	voorbeeld van goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Het tweede kritiekpunt van Taylor op James is dat het gemeenschappelijke religieuze leven juist constitutief is voor de individuele religieuze ervaring; de innerlijke overtuiging is ontstaan in collectieve rituelen en belevingen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Taylor is James te negatief over de rol van de gemeenschap omdat er volgens hem geen religieuze ervaring kan bestaan die niet in taal valt uit te drukken of aan het openbaar gebruik van taal vooraf gaat. Taal maakt individuele en innerlijke ervaringen mogelijk, niet omgekeerd. Hier past Taylor Wittgensteins argument dat innerlijke ervaringen geen verklaring van publiek handelen kunnen bieden toe op religieuze beleving. Taalgebruik is volgens Wittgenstein een onherleidbaar publieke activiteit; daarom is het ook onmogelijk om een privé-taal te hebben. Ons bewuste innerlijke leven komt tot stand door ons talige en publieke handelen 	2